

De Spelling van het Brussels

Inleiding

De Academie van het Brussels, gesticht in 1991, geeft sedert januari 1992 een tijdschrift uit, *Brussels Dialect*, waarin auteurs uit alle hoeken van onze hoofdstad aan bod komen.

Aanvankelijk werden alle ingestuurde stukken gepubliceerd zoals ze opgesteld waren, d.w.z. dat niets werd gewijzigd aan de verschillende dialectvarianten die in Brussel bestaan - dat spreekt vanzelf -, maar dat ook niet werd geraakt aan de spelling die de diverse auteurs hanteerden. Dit had tot gevolg dat in die teksten nogal wat variaties en soms ook inconsequenties voorkwamen.

Die variaties waren voor de eindredactie - maar ook voor veel lezers van het tijdschrift - een reëel probleem, en er werd dan ook vrij spoedig naar een oplossing uitgekeken. In november 1994 werd er in de schoot van de Academie een spellingscommissie geïnstalleerd die eind augustus 1995 een spellingsregeling voorlegde aan het bestuur van de Academie. De Spelling van het Brussels werd dan op 8 september wereldkundig gemaakt tijdens een persconferentie.

Er werd toen afgesproken dat de vastgelegde regels gedurende twee jaar op hun bruikbaarheid getest zouden worden. Na een reeks schrijfsessies waaraan een twaalftal vrijwilligers deelnamen, werd een vervulde en aangepaste versie van de spellingsregels opgesteld. Deze versie verscheen in een *Bijzonder Nummer* van het tijdschrift in oktober 1997.

Tien jaar na de eerste versie leek de spelling algemeen aanvaard. In deze nieuwe versie wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen Vlaamse woorden en leenwoorden. Vergeleken met de vorige versie zijn er, wat de Vlaamse woorden betreft, slechts enkele beperkte aanvullingen. Ingrijpende wijzigingen – naar onze mening verbeteringen – zijn er alleen in de spelling van de leenwoorden.

Sera De Vriendt
Rapporteur

Marcel de Schrijver
Voorzitter van de spellingscommissie.

1 VLAAMSE WOORDEN

Het Brussels is een Vlaams (eigenlijk Brabants) dialect. De Brusselse woordenschat is dan ook grotendeels Vlaams. Het Brussels ontleent echter ook heel wat woorden aan het Frans. Daarom wordt hier eerst de spelling behandeld van de Vlaamse woorden. In het tweede deel komen de – overwegend Franse – leenwoorden aan de beurt.

A Algemene principes

1. Er wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de spelling van het Nederlands wat betreft :

- de waarde van de digrafen (**oe**, **ui**, **ie**, **ou**...);
- de verdubbeling van de medeklinkers (**vet** > **vette**);
- de **s/z** en **f/v** – regel (**leis** > **leize**);
- de slotconsonanten.

Bedoeld worden de volgende verschijnselen:

digrafen

(d.w.z. vaste combinaties van twee letters om één klank voor te stellen) hebben dezelfde waarde als in het Nederlands

bv. **oe** in *boek*, **ie** in *ien* (één), **eu** in *zeuke* (zoeken)

verdubbeling van de medeklinkers na korte klinker, als er een doffe e op volgt:

bv. *vet/vette* *rot/rotte* *em/emme* (heb/hebben)

kët/këtte (kort/korte)

na de korte **oe** wordt echter niet verdubbeld

bv. *koeke* (koeken) , *boeke* (boeken)

de s/z en f/v – regel

v en **z** steeds en allen aan het begin van een lettergreep; op andere plaatsen worden ze door respectievelijk **f** en **s** vervangen

dus *geive* maar *geif* en *geift* (geven...geef...geeft)

leize maar *leis* en *leist* (lezen...lees...leest)

op het einde van een woord schrijven we nooit twee keer dezelfde medeklinker.

bv. *ei èt* (hij eet)

Maar : lange klinkers worden , anders dan in het Standaardnederlands, steeds dubbel geschreven

bv. *roop* en *roope* (roep/roepen) , *bluut/bluute* (bloot/blote)

2. “In een ideale spelling bestaat tussen fonemen en letter een één-op-één-relatie: d.w.z. elk foneem wordt steeds door dezelfde letter(combinatie) weergegeven”
(Van Keymeulen, 1995)

3. Er worden zo weinig mogelijk zogenaamd diakritische tekens gebruikt (accenten of trema's). Een liggend streepje wordt tussen twee delen van een samenstelling geplaatst om een ongewenste klinkerbotsing te vermijden
bv. *do-ouwer* (daarover)
(vergelijk met het Nederlands in bv. auto-ongeluk)

4. In principe wordt in de spelling geen rekening gehouden met assimilatieverschijnselen,
 - noch in het woord, bv. *kosjvraa* (kuisvrouw) bestaande uit *kosj* (kuis) en *vraa* (vrouw), uitgesproken *kosjfraa*
 - noch op de woordgrens : *ik val*, uitgesproken *ik fal*.

In een beperkt aantal gevallen wordt echter een onderscheid gemaakt tussen de vorm van (losse) woorden in het lexicon en bepaalde gewijzigde vormen in tekstverband (bv. *ikke/ik/'k*).

(Zie D)

B Welke letters voor welke klanken (fonemen) ?

1. medeklinkers

b	zoals in ‘bak’	
c	bestaat losstaand niet in het Brussels ; wel in ‘...ch...’	
d	zoals in ‘dak’	
f	zoals in ‘of’	
g	zoals in ‘gat’	
h	wordt in het Brussels niet uitgesproken en evenmin geschreven.	
j	zoals in ‘jas’	
k	zoals in ‘kot’	
l	zoals in ‘vol’	
m	zoals in ‘mes’	
n	zoals in ‘nat’	ng zoals in ‘zing’
p	zoals in ‘pot’	
q	bestaat niet in het Brussels	
r	zoals in ‘rot’	
s	zoals in ‘was’	sj zoals in <i>kosje</i> (kuisen)
t	zoals in ‘teen’	
v	zoals in ‘vol’	
w	zoals in ‘was’	
x	bestaat niet in het Brussels; wordt geschreven als ‘ks’	
y	bestaat niet in het Brussels	
z	zoals in ‘zot’	zj zoals in <i>sozje</i> (sargie,deken)

Opmerkingen

1. Zoals in het Nederlands schrijven we *ik lach* (wegens *lache*) en *ik lig* (wegens *ligge*). We schrijven dus ook *gruut* (groot) en *voot* (voet) wegens *gruute* en *voote*, maar *ood* (hoed), *good* (goed) en *ruud* (rood) waar in de verbogen vorm geen **t** gehoord wordt, maar een **j** of niets: *'n gooi vraa* (een goede vrouw), *ne ruuen otto* (een rode auto). Om dezelfde reden schrijven we *pjêd* (paard) – meervoud *pjêre*, maar *sjêt* (staart) – meervoud *sjête*: en – in de verleden tijd – *vond* – meervoud *vonne* van *vinne* (vinden), maar *stont* – meervoud *stonte* van *stoên* (staan).

2. Werkwoordsvormen

* de voltooide deelwoorden van regelmatige werkwoorden gaan uit op **d** of **t** volgens dezelfde regel als in het Nederlands, de zogenaamde “’t kofschip-regel”.

bv. *vulde gevuld* *pakte gepakt*

NB: men hoort het verschil als er een klinker op volgt: *gevuld eit*, *gepakt eit*.

* in de 2de en de 3de persoon van de tegenwoordige tijd is de uitgang **t**
bv. **ze pakt z'èt** (ze eet) **ze rait** (ze rijdt, van het werkwoord *raaie*)
z'antwout (ze antwoordt, van het werkwoord *antwoure*)

(alleen werkwoorden met een hoorbare **d** in de stam krijgen **dt**-vormen
bv. **ge redt** (van *redde*) **ze wëdt** (van *wëdde*, worden)

3. Tal van Brusselse woorden gaan uit op **e** maar krijgen daarachter een **n** als er een klinker op volgt

bv. **stoole** maar **stoolen en toéfels** (stoelen en tafels)

binne maar **binnen of boeite** (binnen of buiten)

(dezelfde regeling wordt toegepast op woorden die alleen in de verbogen of afgeleide vorm een **r** hebben : bv. **dui, de duire** (deuren)

2. semi-vocalen

Er zijn geen problemen met de **w**.

De **j**-klank wordt met **i** weergegeven, behalve als er een volle klinker op volgt (een andere klinker dan de doffe **e**)

bv. **bee*i*** (bier) maar **janke pjêd**

3. klinkers

korte klinkers

a *man*

e *en* (soms è zoals in *mè*, zie 'Opmerkingen' pagina 7)

ë *kërf* (korf)

i *in*

o *op*

oe *boek*

u *dus*

lange klinkers

aa *aaf, aave* (houden)

ee *geet, geete* (gieten)

eu *zeuke* (zoeken)

ê *vêr* (ver)

ie *ien* (één)

oo *roop, roope* (roepen)

oê *oêk* (haak)

ô *lôke* (laken, als variant op *oê*)

uu *kuup, kuupe* (kopen)

Opmerkingen

* Anders dan in het Nederlands worden aan het wordeinde lange klinkers dubbel geschreven.

bv. *vraa* (vrouw) *wee* (wie)

Een enkele letter geeft een korte klinker weer

bv. *no* (naar) *ni* (niet)

Aan het einde van een woord krijgt de 'e' een *accent grave*: *mè*, *bè*, *vè*, *nè*. Dit doet men ook in enkele korte woorden, om ze van heel frequente woorden met een doffe 'e' te onderscheiden: *dèn* ('dan', om het niet met het lidwoord '*den*' te verwarren), *èt* ('hebt', 'eet', 'hard', 'hart', om die niet te verwarren met het lidwoord of het voornaamwoord '*t*' of '*et*').

Op langere vormen, waar verwarring niet mogelijk is, plaatsen wij geen accent. We schrijven dus bv. *etter* (harder), *etteke* (hartje), *ettefretter* (hartenvreter), enz.

* Sommigen spreken lange klinkers met een e-achtige naslag uit; zulke fonetische varianten hoeven niet in de spelling weergegeven te worden.

4. tweeklanken

alleen bij *ai* / *aai* en *oi* / *ôi* is de duur relevant

korte tweeklank **ai** *paipke* (pijpje) lange tweeklank **aai** *paaip* (pijp)

korte tweeklank **ôi** *floitsje* (fluitje) lange tweeklank **ôi** *flôit* (fluit)

NB: van **ôi** bestaat een variant **oei** : *bôik* of *boeik* (buik)

Andere : **ei** *eite*
 ui *vuil* (veel)
 ooi *gooi* (goede)
 ou *bouve* (boven)
 au (in enkele woorden die zoals in het Nederlands uitgesproken
 worden : *saus* , *paus*)

C Enkele frequente woorden

* het bepaald lidwoord heeft volgende vormen:

- mannelijk enkelvoud: *den, de* *den deuvel* (de duivel), *de meur* (de muur)
- vrouwelijk enkelvoud: *de, d'* *de vraa* (de vrouw), *d'aa vraa* (de oude vrouw)
- onzijdig enkelvoud: *'t* *'t glas* of *'t gelas*
- meervoud: *de, d'* *de boore* (de boeren) *d'uure* (de oren)

in vaste uitdrukkingen of specifieke contexten kunnen afwijkende vormen optreden: *no 't stad*, *no 't schoul* (school), het is nochtans *de stad* en *de schoul*

* het onbepaald lidwoord heeft de volgende vormen:

- mannelijk enkelvoud: *nen, ne* *nen deuvel, ne meur*
- vrouwelijk enkelvoud: *'n* *'n vraa, 'n aa vraa*
- onzijdig enkelvoud: *e, 'n* *e glas, 'n uur* (oor)

* het persoonlijk voornaamwoord 'hem' schrijft men altijd '*em*'

* het persoonlijk voornaamwoord 'het' schrijft men *et* of *'t* (afhankelijk van hoe men het uitspreekt)

* men schrijft niet aan elkaar *ne mi* (niet meer) en *ne ki* (een keer, eens)

D De spelling in de tekst

Wie een tekst in het Brussels schrijft, doet dat het best volgens de zopas beschreven systematiek. Daarenboven moet rekening gehouden worden met een aantal tekst-kenmerken.

- a) de doffe *e* van korte, onbeklemtoonde voornaamwoorden valt weg als er een klinker op volgt; in de spelling wordt dit door een apostrof aangegeven: *z'eit* (ze *eit*, ze heeft), *m'emme* (*me emme*, we hebben), *edd'ons* (*edde ons*, heb je ons)

Dit geldt ook voor het lidwoord 'de': *d'ander vraa* (de andere vrouw), *d'operoêse* (de operatie)

Opmerking: bij een gelijkaardige weglating van de *e* binnen een woord, nl. in voltooiden deelwoorden, wordt geen apostrof gebruikt: *geite* (gegeten), *gopereid* (geopereerd)

Ik met een onuitgesproken klinker wordt '*k*' geschreven: *'k em* (ik heb)

- b) we schrijven altijd *no* (naar) behalve in *nor ôis* (naar huis)

- c) **dat** schrijven we *datte*, *dat* of *da* (als men noch een dentale medeklinker, noch een slot-**e** hoort). Dit geldt ook voor **wat**, *watte*, *wat* of *wa*.

Het feit dat we in principe geen rekening houden met assimilatieverschijnselen (behalve de in dit onderdeel behandelde gevallen) heeft tot gevolg dat we soms heel korte woorden moeten reconstrueren die men niet of nauwelijks hoort. In de zin “ik denk dat het het eerste kind is” hebben we bijv. na *paas* (peins) eerst het voegwoord *dat*, daarna het voornaamwoord *et*, daarna het lidwoord *t*: dus *ik paas dat et t ieste kind es*. (bij normaal vlot spreken hoort men in feite: *datieste...*)

- d) de **t** van werkwoordsvormen die in de uitspraak wegvalt vóór medeklinkers en vóór het voornaamwoord **et** wordt daar ook niet geschreven :
ei kom ni (hij komt niet) , *ei pak et op* (hij pakt het op)

Als vóór die **t** of vóór een andere uitgang die met **t** of **d** begint, ook een **r** wegvalt, dan wordt die evenmin geschreven :

da deu ni lank (dat duurt niet langt), *da deude ni lank* (dat duurde niet lang), *ei lie Frans* (hij leert Frans)

Als in de plaats van die **t** een **g** wordt uitgesproken wordt, dan wordt die geschreven:

ei eget ni gezeen (hij heeft het niet gezien), *ei uuget ni* (hij hoort het niet)

- e) werkwoordsvormen en persoonlijke voornaamwoorden van de 2de persoon **in die volgorde** worden aan elkaar geschreven:

Dus: <i>g'et</i>	(ge hebt)	maar	<i>edde</i> of <i>eie</i>	(hebt ge)
<i>ge woit</i>	(ge waart)	maar	<i>woide/woie</i>	(waart ge)
<i>ge doet</i>	(ge doet)	maar	<i>doede/dooie</i>	(doet ge)
<i>ge komt</i>	(ge komt)	maar	<i>komde</i>	(komt ge)

- f) **verbindings-n**

als een woord dat op een doffe **e** uitgaat, gevolgd wordt door een woord dat met een klinker begint, kan die doffe **e** wegvallen (zoals onder punt a); in andere gevallen hoort men een **n** tussen de twee woorden, waarbij de **n** aan het eerste woord wordt toegekend:

ei paasdegen uuk dat em... (hij dacht ook dat hij...)

moote men em da vroêge ? (moeten we hem dat vragen ?)

2 LEENWOORDEN

A Woorden die anders uitgesproken worden dan in het Frans

Het Brussels telt een groot aantal woorden, van **vreemde (vooral Franse) herkomst die zich aan het Brussels aangepast hebben**, vooral wat de klanken en eventuele uitgangen betreft. Er is geen enkele reden om die anders te spellen dan de rest van de Brusselse woorden.

<i>koesj</i> (auto)	mv. <i>koesje</i>
<i>plafong</i> (plafond)	mv. <i>plafongs</i>
<i>boezjee</i> (bougie)	mv. <i>boezjees, boezjeekes</i>
<i>kapoêbel</i> (capable)	<i>kapoêbelste</i>

Het kan gebeuren dat een woord anders dan in het Frans uitgesproken wordt, maar toch een klank bevat die niet ‘Vlaams’ is, namelijk een nasale klinker. De Spelling van het Brussels schrijft voor om die als volgt te schrijven:

<i>an/am</i>	<i>sanseebel</i> (sensible)
<i>on/om</i>	<i>ne kontaabel</i> (comptable)
<i>en/em</i>	<i>empermeabel</i> (imperméable)

Wie dat wenst, kan de nasalisering aangeven door een tilde boven de klinker te plaatsen: *sãanseebel, kõntaabel...*

B Woorden die uitgesproken worden zoals in het Frans

Deze woorden worden geschreven zoals in het Frans, dus *conducteur, train, authentique*, enz.

Dit geldt uiteraard voor de talrijke Franse woordgroepen, zoals *rez-de-chaussée, agent de change, brise-lames, cuisine installée, deux-chevaux*, enz.

Franse woorden kunnen Vlaamse uitgangen krijgen; die worden zonder meer aan de Franse vorm toegevoegd : *conducteurs, trains, rez-de-chaussées, rez-de-chausseekekes, cuisine-installées, deux-chevaux, deux-chevauxkes*.

Als men in het meervoud een e-uitgang hoort, schrijft men steeds -en:

Enkelvoud: *'n cabine*, meervoud: *tweei cabinen*. Zo ook *'n laisse* (voor de hond), *tweei laissen*.

Belangrijk : al deze Franse woorden worden cursief gedrukt, zodat de lezer ze onmiddellijk herkent. Verwarring is dus uitgesloten tussen bv. *facteur* (postbode Fr. facteur) en *fakteur* (Fr. facture); *monteur* (Fr. monteur) en *monteur* (Fr. monture).

De cursieve druk van een woord wijst de lezer erop dat het woord zoals in het Frans uitgesproken wordt:

monteur – monture (van een bril) in het Frans – wordt normaal geschreven,
monteur – monteur (de vakman) in het Frans – wordt cursief geschreven.

Werkwoorden op –eire

Tal van Franse werkwoorden (vooral Franse werkwoorden op –er) worden ook in het Brussels gebruikt. Ze gaan op –eire uit en worden vervoegd zoals de inheemse, Vlaamse regelmatige werkwoorden. Omwille van de herkenbaarheid – en om vreemd aandoende vormen als *esjanzjeire*, *swisideire*, *foejeire* te vermijden – is het aanbevolen om hun stam zoals in het Frans te schrijven: *echangeire*, *suicideire*, *fouilleire*.

Deze werkwoordsvormen zijn goed herkenbaar en worden daarom niet gecursiveerd. Waar het Franse werkwoord met een accent geschreven wordt, wordt dit accent weggelaten: *echangeire*, *derailleire*...

C Woorden uit andere talen

Die woorden worden geschreven zoals in de oorspronkelijke taal : penalty, corner, ersatz...

* *
 *
 *

Ter illustratie : tekst in twee dialectvarianten

Pépé zain paaip

Klaaine Rudy, veer joêr oud, zit mè zain aavers on toêfel. Ei uut uile klappen ouver ne neuvén otto da ze zaan wille kuupe. As Rudy insisteit, wannier da ze daanen otto goên emme, zei zai poepa: menneke, doevui moot iest Pépé zain paaip ôit zaain.

’n Weik dernoê es Rudyke mè zai moema en zai poepa op bezeug bai Pépé. En swenst dat ze zuu on ’t babbele zaain, vult da kadeike ’n zjat mè woêter, lupt ermei no Pépé en kapt dei in zain paaip.

Pépé es kwoêd. “Mo wa stekte ga na ôit ?”

“Awel, ma poepa ei gezeid da me ne neuvén otto koste kuupen as a paaip ôit was”.

Moral: mè kadeikes moet’ oppassen op a wouere...

Pépé zan paaip

Klaaine Rudy, veer jôr oud, zit mè zan aavers on tôfel. Ei uut uile klappen ouver ne neuvén oto dat ze zôn wille kuupe. As Rudy insisteit, wannier da ze daanen oto gon emme, zei za poepa: menneke, dovui moot iest Pépé zan paaip oeit zaain.

’n Weik dernô es Rudyke mè za moema en za poepa op bezeug bei Pépé. En swaailen da ze zoe on ‘t babbele zaain, vult da kadeike ’n zjat mè wôter, lupt er mei no Pépé en kapt dei in zan paaip.

Pépé es kwôd: “Mo wa stekte ga na oeit ?”

“Awel, ma poepa ei gezeid da me ne neuvén oto koste kuupen as a paaip oeit was”

Moral : mè kadeikles mooi oppassen op a wouere...

OVERZICHT

welke letters voor welke fonemen in het Brussels ?

klankers en tweeklanken

	Brussels	Nederlands (of Frans)
a	<i>and, plat</i>	hand plat
aa	<i>vraa, maa</i>	vrouw, mouw
ai	<i>paipke, rait</i>	pijpje, rijdt
aai	<i>azaain, raai</i>	azijn, rijden
an/am	<i>sanseebel</i> (of met tilde op <i>a</i>)	gevoelig
au	<i>saus, paus</i>	saus, paus
e	<i>echt, met</i>	echt, markt
e	<i>de, et</i>	de, het
ê	<i>pjêd, nê</i>	paard, nauw
è	<i>mè, dèn</i>	met, dan
ee	<i>teen, zeen</i>	tien, zien
en/em	<i>empermeaabel</i> (of tilde op <i>em</i>)	(impermeable)
ei	<i>geil, ambeteire</i>	geel, (embêter)
eu	<i>zeuke, facteur</i>	zoeken, (facture)
	<i>chauffeur, facteur</i>	chauffeur, (facteur)
ë	<i>kët, wët</i>	kort, wrat
i	<i>in, licht</i>	in, licht
ie	<i>tien, ien</i>	teen, een
o	<i>kot, locht</i>	kot, lucht
ô	<i>lôke, zôke</i>	laken, zaken
oo	<i>roope, ood</i>	roepen, hoed
oe	<i>boek, koek</i>	boek, koek
oê	<i>boêt, koêk</i>	baard, kaak
oei	<i>boeik</i>	buik
oi	<i>loit, moind</i>	laat, maand
ôi	<i>lôie, rôite</i>	laden/luiden, ruiten
oin	<i>pointeire</i>	(pointer)
ooi	<i>kooi, gooi</i>	koe, goede
ou	<i>belouve, woure</i>	beloven, woorden
on/om	<i>kontaabel</i> (of met tilde op <i>o</i>)	(comptable)
u	<i>snutte, put</i>	snuiten, put
uu	<i>bruud, nuut</i>	brood, nooit

medeklinkers

b, ch (zoals in *acht*) **d, f, g, j, k, l, m, n, ng, p, r, s, sj** (zoals in *kosje* kuisen) **t, v, w, z, zj** (zoals in *sozje*, deken).